KAYGUSUZ ABDAL MENÂKIBNÂMESİ

Yrd. Doç. Dr. İsmet ÇETİN

"Abdurrahman GÜZEL, **Kaygusuz Abdal (Alâeddin Gaybî) Menâkıbnâmesi,** Ankara 1999, Türk Tarih Kurumu Basımevi, XII+181+26 s., AKDTYK-TTK Yayınları XIII. Dizi-Sayı 11"

Türk toplumunun İslâmiyeti kabul etmesinden sonra, İslâmî umdeleri Türk kültür hayatı içinde işleyen ve bu işleyişte geçmişten geleceğe topluma kılavuz olacak fikir yapısını oluşturmak iddiasında bulunan eserler, eserlerin yaratıcısı fikir adamları, bunların devamcıları, Türk kültür hayatında önemli yer tutarlar. Özellikle Türkiye'nin vatan olma döneminden itibaren gayret gösteren ve düşünceleri çevresinde büyük kesimleri sürükleyen bu düşünce adamları, 14.yüzyılda kendilerini ve eserlerini Kaygusuz Abdal ile temsil ettirmişlerdir. Türkistan sahasında Ahmed Yesevî ile başladığı kabul edilen Tasavvufî Türk Edebiyatı, bir yandan kendi edebiyat geleneğini oluştururken, bir yandan da tasavvufa Türk yorumu getiren düşünce yapısını ifade etmektedir. Bu itibarladır ki, hem edebiyat, hem bir düşünce yapısı, hem de önder olmaları dolayısıyla mutasavvıf şahsiyetler, kendilerinden sonra gelen devamcıları ve taraftarlarınca efsane ve menkıbelerle süslenerek yeni bir hayat bulmuşlar. Menkıbevî hayat diyebileceğimiz bu hayatları, onların yüzlerce yıl düşünceleri ve eserleri ile yaşamışlardır. Türk insanının yaşadığı hemen her bölgeye ve her kesime ulaşan menakıbnâmeler, bu hayat hikâyelerinin tasavvur edilen biçimi olup, Kaygusuz Abdal Menâkıbnâmesi de bunlardan biridir.

"Telkin Devri Türk Edebiyatı" olarak adlandırılan bu düşünce ve edebiyat anlayışı ile Kaygusuz Abdal konusunda yaptığı çalışmalarla çığır açan Prof. Dr. Abdurrahman Güzel tarafından kaleme alınan Kaygusuz Abdal (Alâeddin Gaybî) Menâkıbnâmesi, Giriş ve sekiz bölüm ile menâkıbnâme'nin tıpkı basımından oluşmaktadır.

Giriş'te, *Kaygusuz Abdal Menâkıbnâmesi'nin Tarihî Çevresi* başlığı altında 13.-14. yüzyılda Antalya(Teke İli), tarîhi ve kültürel yönü ile ele alınmış, Kaygusuz Abdal'ın tarihî ve menkıbevî hayatı verilmiştir.

I. Bölüm'de *Kaygusuz Abdal Manâkıbnâmesi'nin Genel Özellikleri* başlığı altında, menâkıbnâmenin bir Biyografik Menâkıbnâme olduğu tespiti yapılarak, 16.yüzyılda kaleme alınan bir nüshadan kopye edildiği tahmin edilen iki menâkıbnâme nüshası esas alınmak suretiyle çalışma mukayeseli olarak yapılmıştır. Bu bölümde, menâkıbnâmeninin tarihî ve kültürel önemi, konusu, gramer yapısı, dil özellikleri ve anlatım şekilleri üzerinde durulmuştur.

II. Bölüm'de *Menâkıbnâme'nin şâhıs kadrosu* hakkında tespitler yapılmış. Tasavvufî Türk edebiyatı ve Kaygusuz Abdal ile mutasavvıfların fikrî temellerini oluşturan , onların şahsiyet bulmalarında müessir olan, başta Hz. Muhammed olmak üzere din uluları ve devrin ileri gelenleri ile menkıbevî şahsiyetle-

rin eserdeki fonksiyonları ve nasıl yer aldıkları konuları üzerinde durulmuş. Hz. Ali, Hacı Bektaş Veli, Abdal Musa Teke Begi, Kılagılı İsa, Baltası Gedik gibi şahsiyetler ile Mısır Padişahı, Hacib, Vezir, Kiler Emiri, Battal Gazi, Yavuz Sultan Selim'den başka İskender, Rüstem, Hüsrev ve Sâm gibi dinî-efsanevî şahsiyetler de işlenmiştir.

III. Bölüm, *Eserde Yer Alan Dinî ve Kerâmet Motifleri* başlığı altında, İslâm itikad ve ibâdet hükümleri ile velîlerin izhar ettikleri bazı kerâmet motifleri ile formel sayılar tespit edilmiş.

IV.Bölüm'de *Eserde Yer Alan Tabiat ve Eşyaya Dair Bilgiler* başlığı altında, zaman ve zamanla ilgili mefhumlar,su, ateş ve toprak; insanın var oluş sırrının açıklanması, hayat bulması ve kurtuluşa ermesi fikirleri ile örnekli olarak incelenir.

V.Bölüm , *Eserde Yer Alan Hayvan ve Yiyecek Adları*,

VI.Bölüm'de, *Eserde Yer Alan Toponomik Bilgiler* başlığı altında; ülkeler, şehirler, diğer yerleşim birimleri ile nehirler ve dağlar konu edilir. Bu adların çoğu, Kaygusuz'un bulunduğu, uğradığı yerler ile, kutsallığından dolayı edebiyatımızda işlenen yer adlarıdır.

VII.Bölüm'de, menakıbnâme'de yer alan folklor unsurlarından rakam, tekerleme ve atasözü ile deyimler tespit edilmiş.

Risâle-i Kaygusuz Baba, Sultan Abdâl Musâ, Gaybî Beg'ine Varub İrşâd Olduklarına, Evâ'il-i Kitâb adlı menâkıbnâme'nin karşılaştırmalı metni verilmiş. Yazarın kendi kitaplığında bulunan yazılış ve kopye tarihi belli olmayan yazma esas alınarak, İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Bölümü nu:797'de bulunan nüsha ile karşılaştırılarak verilmiş.

Konu ile ilgili geniş bir *Bibliyografya'dan* sonra genel okuyucunun faydalanmasını sağlamak için *Lügatçe* konulmuş. İngilizce ve Türkçe özetin bulunduğu çalışma, yer adı, şahıs adı ve terimleri içine alan dizin bulunmaktadır.

Kitap, Alâeddin Gaybî Menâkıbnamesinin tıpkı basımı ile tamamlanmıştır. Harekesiz nestalik/rik'a ile kaleme alınan menâkıbname nüshasının tıpkıbasımı, konu ile ilgilenenlerin asıl kaynağa inmeleri, özellikle üniversitelerde Arap harfli Türkçe öğrenenlere faydalı olması bakımından önemlidir.

Türk kültür tarihi, tasavvufî Türk edebiyatı ve Türklük biliminin çeşitli sahalarında eserleri ile tanıdığımız Prof. Abdurrahman Güzel, Kaygusuz Abdal Menâkıbnâmesi ile menâkıbnâme edebiyatı ile ilgili bir çalışmaya imzasını atmakla kalmamış, aynı zamanda, bu sahada yapılan çalışmalarda örnek alınacak bir metot ortaya koymuştur.

Türk milletinin İslamiyet'i kabulünden sonra teşekkül eden tasavvufî Türk edebiyatı ve bu edebiyat geleneği içinde meydana getirilen menâkıbnâmeler bir edebiyat tarzı olması bakımından da dikkate değer eserlerdir. Toplumun geneli tarafından kabul edilen ve kolektif şuurun ürünleri olan bu tür eserler, bir yandan folklorun konusu olurken, eserlerde konu edilen şahsiyetlerin müstakil eser vermeleri bakımından da ferdî edebiyatın örneklerindendir. Arap ve Fars edebiyatının te'siri ile teşekkül eden, ancak yerli ve millî unsurları da bünyesinde barındıran bu tür eserler, bu çalışmada da görüldüğü gibi, ayrı bir disiplin olarak incelenmeye, işlenmeye muhtaçtır. Prof. Dr. Abdurrahman Güzel'in burada bahsi geçen çalışması, bu bakımdan da önemlidir. Edebiyat çalışmalarında bir metot ortaya koyduğu ve çığır açtığı için yazara teşekkür etmek görevdir.